

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Kako zvati novoga papu¹

Dana 8. svibnja 2025. Katolička je Crkva dobila novoga papu. Prvi je put u povijesti papom postao Amerikanac, dosadašnji prefekt Dikasterija za biskupe Robert Francis Prevost. Kao onomastičaru odmah mi je u oko upalo njegovo prezime, koje se dovodi u vezu sa starofrancuskom riječju *provost*. Ta riječ približno označuje predstojnika te se dovodi u vezu s internacionalizmom *prepozit* (usp. riječ *prepošt* iz starijih hrvatskih tekstova). S prethodnikom, pak, novoga papu povezuje srednje ime Francis, jedna od temeljnih engleskih inačica kršćanskoga imena Franjo.

Lav, Leo i Leon – brojnost i postanje

Već se u prvim satima pontifikata novoga pape pojavila dvojba oko njegova imena, tj. treba li ga zvati Lav ili Leon, a naknadno se počeo spominjati i lik Leo. Razlog je tomu najvjerojatnije to što osobno ime Lav nije često potvrđeno u vrelima niti je često u suvremenome hrvatskom fondu osobnih imena (godine 2011. nosila su ga 44 Hrvata, a 2021. broj se nositelja toga osobnog imena popeo na 91). S druge strane, na hrvatskome je ozemlju od XI. stoljeća potvrđeno osobno ime Leo, koje nosi 4313 stanovnika Lijepe Naše, a osobno ime Leon (potvrđeno od XIII. stoljeća) danas nosi 8368 Hrvata. Ipak, treba upozoriti na to da su nositelji tih imena sve do novovjekovlja uglavnom bili stranci. Osobno je ime Leo nastalo izravno prema latinskome liku imena Lav (lat. Leo) ili kraćenjem osobnih imena Leonard i Leopold, a osobno ime Leon formalno može biti romanskoga (što je najčešće), grčkoga i germanskoga postanja. Također je važno spomenuti kako je lik *Leon* potvrđen i u *Časoslovu*, u kojemu je zabilježeno ime svetoga Leona Velikoga, koji se u popisu papa naziva Lavom I. Na tu je dvostrukost upozorio nadbiskup metropolit riječki Mate Uzinić te ustvrdio kako odluku o službenoj inačici imena pape treba ostaviti stručnjacima (i teolozima i jezikoslovcima). Zavirimo li u vrela, vidjet ćemo da se u *Hrvatskoj enciklopediji* kao temeljni lik papinskoga imena navodi *Leon*, a u zagradi mu se pridodaje lik *Lav*. Gospodin je, pak, Mario Glibić u svojoj e-poruci upućenoj Institutu za hrvatski jezik poslao potvrde različitih likova osobnoga imena Lav u liturgijskim izdanjima (od 1824. do 2017.). U njima je uglavnom potvrđen lik *Leon*, a rjeđe i *Leo*. Uz njih je zabilježen i lik *Leun* (u *Hrvatskome bogoslužbeniku* iz 1893. i 1907.),

¹ Ovaj rad napisan je u okviru projekta *Hrvatski nacionalni identitet: nastanak i osporavanja* (CROIDENT), koji se provodi u sklopu temeljne djelatnosti Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar”, a koji financira Europska unija – NextGenerationEU. Za iznesene stavove i mišljenja odgovoran je samo autor, te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

nastao analoški, po obrascu na koji su se latinizmi i stariji romanizmi prilagođivali u hrvatskome jeziku (latinsko se ili romansko *ō* u hrvatskome odražavalo kao *ū*). Lik se *Lav* u izdanjima iz kojih je gospodin Glibić povadio potvrde uglavnom odnosi na Lava I. Velikoga i Lava XIII. Slično smo utvrdili pretražujući mrežna vrela u kojima lik Leon prevladava kad je riječ o Lavu I. Velikom, a likovi su *Leon* i *Lav* približno jednako često potvrđeni kad se odnose na Lava XIII. U ostalim slučajevima češće je potvrđen lik *Lav*, s tim da u izdanjima *Kršćanske sadašnjosti* i u hrvatskih autora koji su velik dio svojega života proveli u Rimu (poput Fabijana Veraja) također prevladava lik *Leon*.

Leon <G Leona> m. os. ime stranoga podrijetla ◇ imenski lik *Leon* formalno može biti 1 iz grč. *λέων* [leōn] ‘lav’, 2 francuski odraz imena Leo (fr. *Léon*) , ili 3 pokraćeni lik imena Leonard (njem. *Leonhard*, engl. *Leonard*) (često; 5456 nositelja)

► Ime je potvrđeno od XIII. stoljeća. [Marasović-Alujević (2012: 217)]

◆ Drugi jezici: engl., njem., mađ., češ., polj., slov. Leon; fr. Léon; šp., slč. León; tal. Leone; bug., mak., srp., rus. Леон

● Imendani: 20. veljače, 19. travnja, 12. lipnja, 10. studenoga

1. prikaz: Natuknica *Leon* u *Rječniku suvremenih hrvatskih osobnih imena*

Leo <G Lea> m. os. ime ① latinskoga podrijetla ◇ lat. *Leo* ~ *leo* <G leōnis> ‘lav’ ② pokraćeno od Leon, Leonard, Leopold (srednje često; 2914 nositelja)

► Ime je potvrđeno od XI. stoljeća. [Marasović-Alujević (2012: 217); KS (II: 620); CD (II: 245)]

◆ Drugi jezici: engl., njem., šp., češ., slč., slov. Leo; fr. Léo; mađ. Leó; bug., mak. Jleo

● Imendani: 12. lipnja, 17. srpnja

2. prikaz: Natuknica *Leo* u *Rječniku suvremenih hrvatskih osobnih imena*

Koji lik odabrati?

U hrvatskoj je tradiciji da se imena papa i vladara (poglavito onih iz starijih razdoblja) prilagođuju hrvatskomu fondu osobnih imena. Hrvati za imena papa uglavnom uzimaju svoja temeljna kršćanska imena, npr. Pavao (lat. Paulus), Ivan (lat. Ioannes), Grgur (lat. Gregorius), Benedikt (lat. Benedictus) itd. Osobno ime *Lav* pripada skupini tzv. prijevodnih imena. Takvih (prijevodnih) imena nema mnogo među imenima papa, ali se primjera nađe u općemu hrvatskom fondu osobnih imena (tako je ime Božidar nastalo prevođenjem od grčkoga Teodor, a romansko je ime Primo na dubrovačkome području prevedeno u Prvoslav). Lik je *Lav* u hrvatskim tekstovima potvrđen od XVI. stoljeća (odnosi se na Lava Velikoga), još u djelima Šime Budinića i Jurja Barakovića, pa se i iz tradicijskih razloga daje prednost tomu liku u odnosu na likove *Leo* i *Leon*. Ujedno se u popisima papa (usp. knjige *Povijest Crkve u Hrvata* Mile Vidovića i *Papa u Hrvatskoj*

Darka Stuparića) najčešće donosi upravo lik *Lav*, a i u vjerskome je tisku, npr. u *Glasu Koncila*, lik *Lav* kao ime pape znatno potvrđeniji od lika *Leon* (lik je *Leo* vrlo rijetko potvrđen). Uza sve navedene argumente važno je pripomenuti kako bi, budući da je dosad 13 papa nosilo ime *Lav*, bilo neobično na 14. papi odustati od toga obrasca.

Medijski odjeci i upiti

Budući da sam voditelj Odjela za onomastiku i etimologiju Instituta za hrvatski jezik, ovih sam dana s kolegama primio desetke upita i komentara o imenu novoga pape. Postavljeno mi je primjerice pitanje može li postojati više rješenja, na što odgovorih da bi bilo neprilično da istoga papu netko zove *Leo*, netko *Leon*, a netko *Lav*.

Dobili smo i upit bismo li, da se papa nazove *David*, preveli i njegovo ime, no budući da je *David* temeljni hrvatski lik toga osobnog imena, dakako da ga ne bismo prevodili kao što ne prevodimo osobna imena *Ivan*, *Pavao* ili *Pio*.

Također je postavljeno pitanje zašto se u slučaju princa/kralja *Charlesa* nije primijenilo tradicijsko načelo primijenjeno u izboru službenoga lika imena pape *Lava*. Međutim, tu postoji razlika. *Charles/Karlo III.* nekoliko je desetljeća kao princ od *Walesa* nosio ime *Charles*, a kad je postao kraljem, njegovu je imenu pridodan tek redni broj. *Papinsko* se ime dobiva tek nakon što je papa izabran, a prije toga papa nosi rođeno ime i prezime. Dakako da je u svojem savjetu Institut, u skladu s činjenicom da se osobna imena vladara po tradicijskome načelu mogu pohrvatiti, dopustio uporabu lika *Karlo III.* za današnjega britanskoga kralja uz preporučeni lik *Charles III.*

Kao argument se u prilog likova *Leo* i *Leon* navodilo i to kako ženska inačica osobnoga imena *Lav* nije potvrđena, a likovi *Lea* (od *Leo*) i *Leona* (od *Leon*) jesu, no budući da Katolička Crkva ne dopušta da papa bude ženskoga spola, to je irelevantno. Osim toga postoje i druga muška kršćanska imena koja u Hrvata nemaju žensku inačicu (npr. nepotvrđeno osobno ime **Davida* i sl.), ali i ženska koju nemaju mušku (npr. ne postoji **Agnez* ili **Janjo*). U novije se vrijeme u hrvatskome fondu osobnih imena pojavilo ime *Lava*, pa je očito da postoji i ženska inačica osobnoga imena *Lav*.

Čula se i teza po kojoj papu treba nazivati onako kako on sam sebe zove. Međutim, ta ideja nije održiva jer bi nam se problem stvorio već kod imena prvoga pape *Petra*. Prema evanđeljima njega je *Krist* nazvao *Kefa* na aramejskome, ime mu je poslije prevedeno na grčki (*Pétros*) i latinski (*Petrus*), a na hebrejskome se zvao *Šim ʾon* (usp. hrv. *Šimun*). Kako je sam sebe zvao, ne znamo. Nadalje, pape talijanskoga podrijetla koji su nosili ime *Benedikt* zvali bismo *Benedetto*, a *Josepha Aloisa Ratzingera* *Benedikt*, pape francuskoga podrijetla koji su nosili ime *Klement* zvali bismo *Clément*, a pape talijanskoga podrijetla *Clemente*, pape talijanskoga podrijetla koji su nosili ime *Hadrijan* zvali bismo *Adriano*, a *Nizozemca* *Hadrijana VI.* *Adriaan*, *Poljaka* *Ivana Pavla II.* zvali bismo *Jan Paweł* itd. Na koncu, današnjega bismo papu zvali *Leo* (s tim da bi izgovor bio približno *Lio*).

Izdvojit ću i jedno pitanje koje nema izravne veze s pitanjem kako zvati novoizabranoga papu. Dio je sudionika rasprave, naime, tvrdio kako lik *Lav* zvuči neprilično jer je

istozvučan s nazivom za životinju. Sličnu dvojbu, s druge strane, nije imalo oko 600 milijuna govornika španjolskoga jezika i sedamdesetak milijuna govornika talijanskoga jezika u kojemu su također osobno ime i naziv životinje istozvučni (*León* i *león* u španjolskome te *Leone* i *leone* u talijanskome). Nisu je nekoć imali ni Hrvati uzmemo li u obzira da je narodno ime Vuk do XVI. stoljeća bilo jedno od najčešćih hrvatskih imena.

Razlike u fondovima osobnih imena na slavenskome jugu

Važno je pripomenuti kako svaki jezik ima svoja pravila i svoje fondove osobnih imena. Tako je ime Franjo isključivo katoličko jer je Franjo Asiški (1181. – 1226.) živio nakon Crkvenoga raskola 1054., nije svetac nijedne pravoslavne crkve, pa zato toga imena nema u srpskome fondu osobnih imena. To je stvorilo problem u Srbiji jer nisu znali kako nazvati prethodnika Lava XIV. te su na koncu izabrali lik Franja, koji je upotrijebio patrijarh Srpske pravoslavne Crkve Irinej. Spomenimo kako su temeljni likovi kršćanskih imena Ivan i Pavao u srpskome fondu Jovan i Pavle, pa je Ivan Pavao II. u Srbiji bio Jovan Pavle II. Slično je i s osobnim imenima kao što su Tripun (srp. Trifun), Grgur (srp. Gligorije ili Grigorije), Juraj (srp. Georgije ili Đorđe), Mihovil (srp. Mihailo), Stjepan (srp. Stefan), Šimun (srp. Simeon) itd. Različiti su likovi osobnih imena posljedica kulturoloških razlika koje u Hrvatskoj i susjednim državama nisu male iako su svi južnoslavenski jezici srodni. Razlike su se između hrvatskoga i srpskoga fonda osobnih imena očitovale u priopćenjima bosanskohercegovačkih i hrvatskih biskupa pisanih hrvatskim jezikom te u priopćenju nadbiskupa metropolita beogradskog pisanom srpskim jezikom. Tako je Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine (<https://bljesak.info/magazin/religija/biskupi-bih-uputili-okruznicu-papa-se-zove-lav-ne-leon/516266>) dala preporuku da se rabi lik *Lav*, a i Hrvatska biskupska konferencija u svojoj je čestitci upotrijebila isti lik (<https://hbk.hr/cestitka-biskupa-hrvatske-biskupske-konferencije-papi-lavu-xiv/>). Istodobno je Beogradska nadbiskupija objavila da ime pape na srpskome glasi Leon (<https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/4108335-hitno-se-oglasio-kardinal-nemet-srbi-ovako-se-pravilno-izgovara-ime-novog-pape-odredba-stupa-na-snagu-odmah>) te naložila svećenstvu i vjernicima da ga ubuduće upotrebljavaju. Pritom treba napomenuti kako Milica Grković u *Rečniku ličnih imena u Srba* navodi kako je lik *Lav* u srpskome jeziku potvrđen tek koncem XIX. stoljeća, tri stoljeća nakon što je lik *Lav* potvrđen u hrvatskome jeziku.

Na kraju krajeva

Zaključno bi se moglo reći kako se i na imenu pape vidi koliko emocija izazivaju jezična pitanja. Sretna je okolnost ovom prigodom bila u tome da su se i struka (jezikoslovna i teološka) i mediji (i vjerski i opći, od *Jutarnjega lista* do *Hrvatskoga tjednika*), pa i veći dio javnosti složili s tim da nema razloga mijenjati ustaljene obrasce, pa papi Lavu XIV. želimo da autoritetom i hrabrošću pomogne svijetu da prebrodi izazove i utiša sve glasnije ratne pokliče.